

Лексико-семантичні групи прізвиськ села Копитенці Летичівського району Хмельницької області

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті подано лексико-семантичні групи прізвиськ села Копитенці, розглянуто їхню етимологію та роль у суспільному житті даного населеного пункту. Проаналізовано мотивацію надання прізвиська певним особам, особливості їхнього функціонування, їхню роль у збагаченні українського антропонімікону.

Ключові слова:

ономастика, антропоніміка, прізвиська, лексико-семантичні групи прізвиськ, етимологія прізвиськ.

Abstract

The article presents lexico-semantic group of names of the village Coptentsi and discusses their etymology and role in the social life of this locality. Analyzed the motivation of providing the nicknames of certain people, features of their functioning, their role in the enrichment of the Ukrainian Antropenko.

The lexico-semantic groups of nicknames of village of Konumenci are given in the article, their etymology and role are considered in public life of this settlement. Motivation of grant of nickname to the certain persons, features of their functioning, their role, is analysed in enriching of Ukrainian anthroponymicon.

Key words:

onomastics, anthroponyms, nicknames, lexico-semantic group of names, the etymology of nicknames..

Власні особові назви – найдавніший шар лексики, бо, за висловом давньогрецького співця Гомера, особа «ніколи не була безіменною». Антропонімія є своєрідною скарбницею історико-культурної спадщини, цінним джерелом для різноманітних лінгвістичних студій та для інших гуманітарних наук.

Особливу роль в антропоніміконі українців відігравали прізвиська. На відміну від імені та прізвища, які дають дитині при народженні, прізвисько людина отримувала в юності або у зрілому віці. Воно втілює найхарактернішу рису характеру, вдачі, зовнішності певної особистості, містить важливу історичну інформацію біографічного плану [1, 211]. Прізвиська в минулому поступово трансформувалися у прізвища й передавалися нащадкам. Що ж стосується видатних історичних осіб, то відомо, що прізвиська до їхніх імен додавалися книжниками вже після смерті даної особи — Ярослав Мудрий, Святополк Окаянний, Володимир Святий, Нестор Літописець тощо. Найбільш поширеними прізвиська були в козацькому середовищі, про що свідчать численні писемні та усні джерела. Проте відомі вони й серед міщан, духовенства, селянства.

Коли утворювалася особова назва, кожне прізвисько було чимось обумовлене і щось означало. Завжди існувала якась підстава для того, щоб дати людині назву, яка мала б відрізнити її від інших людей. Ознакою, що впадала у вічі, могла бути професія, зовнішній вигляд, національність, місце проживання і тисячі інших властивостей, які характеризували певну особу.

Існують прізвиська і в наш час, але побутують вони зазвичай у сімейному, професійному, молодіжному колі, в неофіційних сферах життя особи. Особливо поширеними вони є у сільських населених пунктах поряд з іменами та прізвищами. Якщо запитати про когось, трохи знайомого, то можна почути у відповідь: «А по-вуличному не знаєте, як звать?»

Як зазначає Павло Чучка, прізвисько – найчисельніший, найрізноманітніший і найіндивідуальніший клас антропонімів [2, 172]. Саме в цьому дало змогу переконалися проведені дослідження, спрямовані на з'ясування особливостей функціонування прізвиськ в селі Копитенці Летичівського району Хмельницької області.

Чисельність населення села Копитенці складає 340 чоловік. Населений пункт невеликий; підпорядковується Суловецькій сільській раді. Не зважаючи на невелику кількість населення, в Копитенцях активно функціонують різноманітні прізвиська, які можна поділити на такі лексико-семантичні групи:

- Відіменні прізвиська: *Вітос* (Віктор), *Вудік* (Вадим), *Дімон* (Дмитро), *Казік* (Казимир), *Мешка* (Мишко, Михайло), *Сашуня* (Сашко, Олександр), *Чавік* (Славко, Святослав);
- Прізвиська, утворені від прізвищ: *Бекас* (Бектасов), *Дзядлик* (Дзядух), *Завер* (Завірюха), *Киря* (Киричук), *Панчиха* (Панчук), *Шіпуня* (Шірпал), *Юзя* (Юзьков);
- Прізвиська, утворені від імен по-батькові: *Мирон* (Миронович); *Пантюша* (Пантелеймонович);
- Прізвиська, утворені за зовнішніми ознаками: *Горбатий*, *Вусатий*, *Рижий* (рудий), *Чорний*;
- Прізвиська, утворені за зовнішньою подібністю носія: *Грек* (смаглявий), *Гулівер* (високого зросту), *Децл* (тендітна структура тіла), *Карась* (опущені кутики рота), *Качур* (волосся настільки чорного кольору, що має синій відтінок), *Кілок* (дуже худий), *Колобок* (невисокого зросту, повний), *Котигорошко* (невисокого зросту, кремезної статури), *Ленін* (схожість з однойменним історичним діячем), *Мутант* (непропорційні риси обличчя), *Пельмень* (великі вуха), *Шпилька* (дуже худа дівчина);
- Прізвиська, утворені за особливістю характеру, поведінки: *Весілля* (володіє транспортним засобом, оздобленим наклейками, написами, ліхтариками тощо), *Дикий* (запальний, вибуховий характер), *Дурненький*, *Шарік* (ледачий, від молодіжного сленгу «шаритися» – нічого не робити);
- Прізвиська, утворені за особливістю мовлення носіїв: *Балабол* (від просторічного «балабонити» – говорити), *Бур* (від «бурчати»), *Кицька* (від діал. «кішка»: мовець розтягує слова); *Ляпанай* (швидко розмовляє, «ляпає» язиком), *Рашик* (від діал. «шикиряти» – шепелявити);
- Прізвиська, утворені від професійного чи іншого виду діяльності: *Банячок* (від діал. «баняк» – казан; місцевий злодій, що краде алюмінієвий посуд); *Бугай* (зоотехнік); *Бутиль* (алкоголік); *Бухгалтер*, *Гедз* (розводить бджіл), *Гиндик* (від діал. «індик»), *Курник* (краде курей), *Судак* (ловить рибу на продаж), *Матрос* (служив у військово-морських силах), *Тюльпан* (вирощує квіти на продаж), *Шумахер* (водій);
- Прізвиська невизначеної семантики та етимології: *Гоба*, *Каламнітик*, *Мацько*, *Пайодя*, *Парамоша*, *Помпїда*, *Пруша*, *Тюля*.

У зазначеному населеному пункті індивідуальні прізвиська часто набувають ознак прізвищ, стаючи родовим ім'ям та успадковуючись нащадками. До речі, можна простежити різну мотивацію надання прізвиськ у різних вікових групах: молодь часто утворює прізвиська, скорочуючи або модифікуючи імена та прізвища; люди старшої вікової групи надають прізвиська, звертаючи увагу на певні індивідуальні особливості носіїв.

Отже, як бачимо, прізвиська є досить поширеними антропонімами на території села Копитенці. Вони виконують побутову функцію – допомагають ідентифікувати особу серед тезок чи однофамільців. Водночас вони надають багатий матеріал для дослідження етнографам, історикам та лінгвістам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мала філологічна енциклопедія / Укл. О. Скопненко, Т. Цимбалюк. — Київ: Довіра, 2007. — 478 с.
2. Чучка П. П. Прізвисько / Українська мова: Енциклопедія. // П. П. Чучка — К.: Українська енциклопедія, 2000. — 494 с.

Андрощук Катерина Миколаївна,
викладач,
Вінницький національний технічний університет,
м. Вінниця,
Ел. адреса: androschuk.katerina@yandex.ua

Androshchuk Katerina Mykholajivna,
teacher,
Vinnitsia national technical university,
Vinnitsia,
E-mail: androschuk.katerina@yandex.ua